

K formální stránce: Práce splňuje požadovaný rozsah, obsahuje všechny požadované části, text je formátován přehledně a čitelně; grafické zpracování souhrnné tabulky v závěru (s. 73) je zdařilé, pro větší přehlednost bych ovšem tabulku doporučil rozšířit na jejím pravém okraji. Poznámkový aparát je přiměřený rozsahu i obsahu textu, po formální stránce však neodpovídá zcela fakultní metodice, autorka používá za jménem citovaného autora (popř. citovaných autorů) nadbytečné znaky, nadto nejednotně („:“ a „.“) - a sice v celé práci včetně seznamu použitých zdrojů. Strukturu práce člení autorka do tří částí, přičemž první a druhá část plní roli teoretickou, v třetí části se autorka pokouší o aplikaci teoretických poznatků v praktické oblasti. Za nestandardní považuji, že první a druhá část práce jsou ukončeny „závěrem“ (s. 23 a 34), přičemž celá práce končí rovněž „závěrem“ (s. 72), který plní funkci jakéhosi souhrnného závěru (ačkoli všechny tři „závěry“ jsou nazvány stejně a první a druhý „závěr“ celkově zabírají jen cca. 11 řádek!). První dva „závěry“ působí tedy poněkud uměle, jedná se vlastně jen o dva krátké odstavečky, z mého pohledu měl jejich obsah být integrován do souhrnného závěru! Vzhledem k logice struktury práce bych také považoval za vhodnější, aby se celá kapitola 3.1 (s. 35–43) nacházela uvnitř druhé části práce (2 Etická problematika), neboť svým obsahem patří jednoznačně k teoretické části.

K jazykové a stylistické stránce: Gramatické chyby se v práci vyskytují v minimální míře (viz např. s. 13: „...jeho vlastní smrt...“ místo: „...svou vlastní smrt...“; s. 19: „Staří... jsou *strkáni*...“; s. 21: „...nemocný *není* zapotřebí akutní ošetření...“; s. 28: „...kde se v článku... zabývají právě *sebou* vybranými etickými teoriemi...“; s. 32-33: „Také je velmi pozitivní na této etice fakt, že dokáže pomoci při řešení velmi složitých dilematických situacích.“), ojediněle narazíme např. na chybějící předložky (s. 33: „Můžeme se setkat různorodými bioetickými principy,...“), překlady (s. 19: „Ve středověku byla paliativní medicína *yaložena* na...“), a také na významově nejednoznačné formulace (např. s. 17: „Hospicové péči je podmíněna právě paliativní medicína.“) či nepřesné etymologické údaje (s. 29: „Název utilitarismus pochází z latinského slova *‘utilite’*, ...“). Ocenit je třeba autorčinu schopnost „oživit text“ vlastními praktickými zkušenostmi z oblasti hospicové péče (především v třetí části práce), čtenář tak získá poměrně solidní vhled např. do konkrétních podmínek a situací, v nichž dochází k etickým dilematům. Stylistická úroveň práce odpovídá požadavkům kladeným na tento druh textu, neobratné či neadekvátní formulace se objevují v práci zřídka.

K obsahové stránce: Autorka si zvolila téma, které úzce souvisí s její osmnáctidenní praxí, již absolvovala v hospici sv. Jana N. Neumanna v Prachaticích. Pokud jsem správně porozuměl hlavnímu záměru autorky, pokusila se ve své práci analyzovat možná etická zdůvodnění řešení etických dilemat, která „zjistila“ v rámci uvedené praxe. Tomu odpovídá i definice cíle v úvodu práce: „... vytvoření etického zdůvodnění... řešení zjištěných etických dilemat...“ (s. 6). Odborné „jádro“ práce spočívá tedy v identifikaci („odhalení“) etických dilemat přímo v hospicové praxi, v jejich následné deskripci a pokusu eticky zdůvodnit („podložit“) jejich možná – většinou dvě – řešení. Autorka se ve své práci pokouší aplikovat některé etické teorie, principy a hodnoty na v praxi získaný „materiál“. Tomu odpovídá i členění práce, jak uvedeno výše. Klíčovou částí práce je přitom třetí část, kde autorka podrobně představuje vybraných dvanáct dilemat, nabízí jejich řešení, která zdůvodňuje vybranými etickými teoriemi, principy a hodnotami. V závěru dospívá autorka k tomu, že její „diplomová práce dokazuje složitost řešení jednotlivých etických dilemat... a opět potvrzuje výroky i jiných autorů, a to že *jedna a tatáž etická teorie, etický princip či hodnota mohou být i pro zcela protikladné možnosti řešení*. Záleží též na každém pracovníkovi, jak jedná a na základě jakých argumentů své jednání zakládá, avšak při každém rozhodování je velmi důležité apelovat na individualitu každého klienta.“ (s. 74). Tuto autorčinu hlavní odbornou tezi najdeme graficky znázorněnou i v souhrnné tabulce (s. 73). Je zde popsáno dvanáct dilemat, přičemž každé dilemma má vždy dvě varianty řešení u nichž jsou uvedené – ve většině případů – dvě etické teorie, popř. dva principy či dvě hodnoty. Poměrně překvapující je to, že u devíti z dvanácti variant řešení najdeme pro (ve většině případů) protikladná řešení stejné etické teorie, principy či hodnoty. Jak je to možné? Není to v rozporu se samotnou vnitřní logikou etické argumentace? Naznačuje tím autorka, že – dovedeno do konečných důsledků – „etické nástroje“ řešení dilematických situací jsou ve své vnitřní podstatě „zcela přizpůsobivé“? Neboli, obecně vyjádřeno: Zdůvodňuje-li jedna a tatáž etická teorie (popř. princip) dvě morálně protikladná řešení, disponuje vůbec potřebnou schopností napomoci k nalezení řešení morálně správného? Na obecné a teoretické rovině se zdá na první pohled rozporné, aby jedna a tatáž etická teorie ospravedlňovala dvě morálně protikladná řešení – to

neúprosně vyplývá z logického uvažování. Jaké vysvětlení nabízí autorka práce? Odvolává se poměrně často na „individualitu“, čímž zdůrazňuje, aby se při řešení dilematu zohlednil individuální stav a situace klienta, jehož se jednání dotýká; autorka uvádí, že v zásadě nehledá univerzálně platná řešení, „protože při práci s lidmi je vždy nutný individuální přístup...“ (s. 35). Autorka postupuje podle metody: „... vzít každé jednotlivé dilemma, stanovit možnosti řešení a vyhledat etické zdůvodnění pro každé stanovené rozhodnutí, prostřednictvím kterého by mohl pracovník [hospicu] své jednání individuálně zdůvodnit. Zároveň bych chtěla [uvádí autorka] ukázat a potvrdit tvrzení, že pracovník může být veden různými motivy ke svému jednání rozhodnout se tak či onak.“ (s. 35).

Domnívám se, že zde autorka definuje svou metodu (naznačila ji velmi stručně poprvé v úvodu na s. 7), a lze ji strukturálně popsat takto: 1. rozpoznat dilemma v praxi; 2. stanovit možnosti jeho řešení; 3. podložit tato řešení etickou teorií, principem nebo respektem k hodnotě. V této souvislosti je třeba zdůraznit, že autorka tuto svou metodu nijak argumentačně nedokazuje ani neopírá o žádnou (etickou) autoritu. V tom spatřuji nejslabší místo celé práce. Domnívám se totiž, že tento postup – v konečném důsledku – činí aplikaci etické teorie či principu na etické dilemma jaksi nadbytečným, doplňkovým. Logicky správným se mi jeví postup odlišný: 1. rozpoznat dilemma v praxi; 2. analyzovat jaké (univerzálně platné) hodnoty jsou „ve hře“, jaká empirická, situační a individuální „data“ je třeba eticky reflektovat, jaká – jim adekvátní – etická teorie (či princip) povedou k morálnímu respektu vůči (univerzálně platné) hodnotě; následně se eticky vyhodnotí možná řešení s ohledem na respektování/nerespektování dané hodnoty a teprve na základě této (předchůdné etické reflexe!) se 3. hledá morálně správné řešení. Zjednodušeně řečeno: Etická teorie, etický princip by neměly mít pouze funkci „nálepký“, kterou „nalepíme“ na jednotlivá řešení, ale funkci „argumentačního základu“! Autorka, z mého pohledu, zdařile provádí eticko-deskriptivní práci, ale již méně zdařile eticko-normativní. Morální správnost řešení u autorkou vybraných dilemat nevyplyvá primárně z aplikace etické teorie, ale především z konkrétní situace a stavu jednotlivého klienta (s. 46, 52, 70). Lze souhlasit s tím, že aplikovaná etika musí nutně postupovat interdisciplinárně a se zohledněním empirických (a individuálních) „dat“. Nelze však souhlasit s tvrzením, „že jedna a tatáž etická teorie, etický princip či hodnota mohou být i pro zcela protikladné možnosti řešení.“ (s. 74) – a sice za předpokladu, že oněmi protikladnými možnostmi řešení jsou a) řešení morálně správné a b) řešení morálně nesprávné, což autorka implicitně předpokládá (neboť v konkrétních řešeních dilemat se jedno ze dvou řešení ukázalo jako správné).

Pokud by autorka v úvodu práce přesněji a solidněji představila i metodu (za pomoci které chce cíle práce dosáhnout, tzn. specifikovala přesně jaké etické teorie a principy bude aplikovat na jaké kategorie dilemat - a z jakých důvodů; tzn. zdůvodnila proč určité etické teorie a principy mají tvořit základ pro řešení určitých konkrétních dilemat), pak by mohla v závěru práce vyhodnotit, jaká etická teorie či princip napomohly k nalezení správného řešení a nedospěla by, z mého pohledu, k nelogickému tvrzení uvedenému výše. Autorkou nekriticky přijatá metoda se zdá totiž vést k paradoxu, který lze vyjádřit takto: Každé řešení lze vposledku eticky „nějak podložit“. Je však třeba se kriticky ptát: Není určité etické „podložení“ nesprávné již „ze základu“? Neodvívá se správnost řešení od správně zvolených prostředků (v našem případě etických teorií a principů)? Etická kompetence spočívá, podle mého názoru, v tom, umět rozpoznat, s pomoci jakého etického přístupu řešit (či neřešit) určité konkrétní dilemma.

Závěr práce považuji za slabý, důvodem je minimální rozsah (1,5 stránky + tabulka; práce tohoto druhu by měla nabídnout alespoň 3-5 stran solidního závěru!), absence systematického, zobecňujícího shrnutí (což koresponduje s absencí propracovanější metody aplikace etických teorií). Autorka svou metodu ani v závěru nezdůvodňuje, ale jen opakuje (viz výše), že „vzala každé zjištěné etické dilemma [1], určila si možnosti řešení [2] a každou možnost (...) podložila argumentací prostřednictvím etických teorií, principů či hodnot [3].“ (s. 72). Cíl práce podle mého názoru autorka naplnila, eticky zdůvodnila všechna řešení dilemat, avšak nezdůvodnila metodu a způsob aplikace etických teorií a principů na etická dilemata.

Nakonec je třeba k obsahové stránce práce ještě uvést tyto drobné nedostatky: na s. 61, pozn. 225 (a dále všude, kde je daný zdroj citován) uvedeno chybné jméno autora citovaného textu (týká se i seznamu použitých zdrojů, s. 80); a dále na s. 12, věta: „V 19. století byla smrt viděna jako věčný spánek nebo jako život v pekle či nebi.“, je nepřesnou interpretací původního textu viz s. 12, pozn. 18. Význam původního textu je odlišný.

Přes všechny výše uvedené nedostatky představuje práce vážný a odborně motivovaný pokus o aplikovanou etiku. Je třeba připomenout a ocenit především hodnotu autorkou získaných zkušeností z praxe, které se snažila podle úrovně svého poznání odborně zpracovat.

Práci navrhuji hodnotit jako velmi dobrou. Konečné hodnocení závisí na výsledku obhajoby.

TF JU, Katedra filosofie a religionistiky, v Českých Budějovicích, dne 14. 5. 2013; oponent: PhDr. Vojtěch Šimek

